

SUÇ VE CEZA BİLİMLERİ ÜZERİNE

Dr. Veysel DİNLER

Hitit Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

Ceza hukuku diye bir kavram varken, bir baro dergisinde niçin böyle bir başlık atıldığı merak edilebilir. Suç, dünyanın her yerinde ve tüm toplumlarda var olan, en önemli toplumsal sorunlardan biridir. Suçun hukuksal yönü yanında, çok sayıda sosyal bilimler ve fen bilimleri disiplini, uzun sayılabilecek bir zamandır suç ve ceza konusuyla ilgilenmektedir. Dolayısıyla suç ve ceza bilimleri sadece hukuktan ibaret değildir. Bu yazının amacı, suç ve ceza bilimlerine genel bir bakış açısı sunmak ve farklı disiplinlerin uğraşı alanına giren konuları karşılaştırmalı olarak ele almaktır. Böylelikle hukukçu olmayanlara ceza hukukunun konusu ve dallarıyla ilgili bir bilgi sunulurken; suç ve ceza ile ilgilenen diğer (hukukun dışındaki) bilim dallarına ise hukukçuların dikkati çekilmek istenmektedir.

Suç ve ceza bilimlerini temel olarak üç kategoride değerlendirmek müm-

kündür. Bunlardan ilk akla geleni suç/ceza hukuku ve onun alt dalları; bir toplumsal düzende hangi fiillerin suç olacağı, bunlara hangi cezaların verileceği, cezalandırmanın yargısal süreci ve cezanın infazına ilişkin kuralları inceleme konusu yapar. İkinci kategori, sosyal bilimler grubudur. Başta sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi bilim dalları, genel olarak bir toplumda suç neden vardır, nasıl önlenir, suçlu kimdir ve niçin suç işler sorularını yanıtlamaya çalışır. Üçüncü kategori ise, bir suç işlendikten sonra bu suçun failini ve nasıl işlendiğini ortaya çıkarmaya çalışan fen bilimi disiplinleridir.

SUÇUN VE CEZANIN HUKUKU

Modern toplumlarda devlet, suçları ve cezaları belirleme ve uygulama tekelinin sahibidir. "Suçların ve cezaların kanuniliği ilkesi" artık genel kabul gören, hatta vazgeçilmez bir ilke haline gelmiştir. Başka bir anlatımla, suçu ve

cezasını belirleme tekeli devlete; özel olarak ise onun yasama organına özgü kılınmıştır. Dolayısıyla onun dışında cereyan eden suç sayma ve cezalandırma ritüelleri (örneğin mafya, aşiret vs) yasa/hukuk dışı olacak; meşru anlamda suç ve ceza ise hukukun konusu olacaktır. Türkiye’de en başından itibaren “ceza hukuku” tabiri yerleştiği için “suç hukuku” terimi birkaç yazar dışında kabul görmez. Ancak ceza kanunları, en az cezalar kadar, belki onlardan daha fazla suç konu edinmektedir.

Genel anlamda ceza hukuku yeknesak bir konuyu içermez. Zira cezalandırma düzlemi farklı aşamalardan oluşur. Bu nedenle ceza hukuku çeşitli alt disiplinlerden oluşmaktadır. Bunlar maddi ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku ve ceza infaz hukuku olarak genel hatlarıyla üçe ayrılabilir. Ayrıca uluslararası ceza hukuku, suçların ve cezaların uluslararasılaşmasıyla ortaya çıkan ve gelişmekte olan bir daldır.

Maddi ceza hukuku, soyut olarak suç olan

fiiller ve onlara uygulanacak cezalar ile ceza sorumluluğunun esaslarını belirleyen kısımdır. Genellikle ceza kanunları, öncelikli olarak genel ilkeleri düzenleme yoluna gider. Sadece bir suça özgü olarak değil, suç olan fiillerin tümüne ve uygulanacak cezalara ilişkin genel ilke ve kurumları belirler. Ceza hukukunun ilkeleri, yer-kişi-zaman bakımından uygulanması, ceza sorumluluğunun esasları, yaşı küçük olanlar ile akıl hastalarının sorumlulukları, suçun teşebbüs biçiminde görünmesi, çok faille işlenmesi, zaman aşımı, hukuka uygunluk sebepleri vb birçok ilke ve kurum “ceza hukuku genel hükümler” şeklinde ifade edilen bu kısımda düzenlenir. İkinci aşamada artık tek tek suç olan fiiller ile bunlara uygulanacak ceza aralıkları düzenlenir. Bu kısım ise “ceza hukuku özel hükümler” olarak ifade edilir.

Maddi ceza hukuku tamamen soyut ilke ve kurumlar içerir. Suçları ve cezaları düzenler, ancak bunların gerçek hayatta nasıl uygulanacağı konusunda bir prosedür

getirmez. İşte bu aşamada ceza muhakemesi (yargılama) hukuku devreye girer. Bir suç şüphesi ortaya çıktığında hangi yolların izlenerek sonuca varılacağı, ceza muhakemesi hukukunun konusudur. Suç, belli bir zaman kesitinde gerçekleşmiş bir olaydır. Geçmişte olan bu olayın ceza kanununda düzenlenen ve suç olarak tanımlanan bir fiili oluşturup oluşturmadığı, suç oluşturuyorsa failin kim olduğu ve suçun nasıl işlendiği sorularını cevaplamak ceza muhakemesinin görevidir. Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeği, başka bir anlatımla geçmişte olup bitmiş, sonucu ise bugün çözüm isteyen gerçekleri ortaya çıkarmaktır. Öncelikle suç şüphesinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu aşamada kamu adına suç soruşturması yapmakla görevli savcı ve emrindeki adli kolluk ile birlikte, suç olduğu düşünülen olayla ilgili delilleri toplar, tanıkları dinler ve faillere ulaşmaya çalışır. Suç şüphesi, suçun gerçekleşmediği yönünde biterse, soruşturma sonlandırılır. Buna karşın, şüphe suçun meydana geldiği yönündeyse, failer tespit edildikten ve deliller toplandıktan sonra kovuşturma aşamasına geçilir. Bu aşamada mahkeme, ileri sürülen iddialar ile sanığın savunmasını dinleyerek ve ileri sürülen deliller ışığında bir karara varır. Suçun kim tarafından işlendiği kadar, nasıl işlendiği meselesi de önemli bir sorundur. Zira cezanın belirlenmesinde suçu işleyen failin durumu ve suçun işleniş biçimi dikkate alınacaktır. İşte suç şüphesinden başlayarak, ceza muhakemesinin karar verdiği ana kadar geçen süreç, Ceza Muhakemesi Kanunu ile düzenlenir. Yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol, arama ve elkoyma gibi koruma

tedbirleri, delillerin toplanması ve değerlendirilmesi ile her türlü kural, kovuşturma sürecinin işleyişi vb ceza muhakemesi hukukunun konusunu oluşturur.

Bir ceza mahkemesi cezaya hükmettikten sonra, bunun nasıl uygulanacağı ise ceza infaz hukukunun konusudur. Sadece hapis cezalarının uygulanışı değil, aynı zamanda adli para cezalarının, güvenlik tedbirlerinin uygulanması, denetimli serbestlik gibi mekanizmaların işletilmesi, bu disiplinin konusunu oluşturur.

Dünyada hemen her konuda yaşanan uluslararasılaşma ceza hukukunu da etkilemiştir. Bugün uluslararası ceza mahkemeleri, dünyanın farklı yerlerinde meydana gelen insanlığa karşı suçların yargılamasını yapmaktadır. Suçlar devletlerin sınırlarını aşmakta ve ulusal hukuk düzenleri son derece geniş kriminal ağlarla baş etmekte zorlanmaktadır. İster istemez uluslararası ceza hukuku adıyla bir hukuk dalı gelişmekte, kendi ilke ve kurallarını oluşturmaktadır.

Suçun ve cezanın hukuku meselesinde son olarak Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisinden söz etmek gerekir. Bu disiplin, hukukun tüm dallarıyla ilgilidir. Ceza hukukunda hangi fiillerin suç sayılması gerektiği, cezalandırmanın amacı, hem sosyolojik hem de felsefi olarak cevaplanması gereken sorulardır. Örneğin “hangi fiillerin suç sayılması gerektiği, buna dayanak oluşturan temel düşüncenin ne olduğu” felsefi bir sorundur. “Toplumun suça ve cezaya bakış açısını saptamak” ise sosyolojik bir inceleme gerektirir.

SUÇUN SOSYAL BİLİMİ (KRİMİNOLOJİ)

Suç meselesini konu edinen sosyal bilim disiplinine genel olarak Kriminoloji adı verilir. Baştan söylemek gerekirse, kriminoloji bir sosyal bilim disiplini ve dedektif olmak isteyenlerin meraklarını gidereceği alan burası değildir. Kriminoloji kriminalistik değildir! Kriminoloji-isim benzerliği dolayısıyla-suçun aydınlatılmasında fen bilimleri teknikleri kullanan kriminalistik ile sıkça karıştırılmaktadır.

Kriminoloji disiplini 19. yüzyılın ortalarında, özellikle “doğuştan suçluluk” meselesi ile ortaya çıkmıştır. İlk kriminologlar sayılan tıp hekimi ve antropologlar pozitivist bir yaklaşımla kişilerin fiziksel özelliklerini dikkate alarak önceden suçlu olup olmadıklarını tespit etmek, böylelikle toplumu doğuştan suçlu olanlardan koruma amacı gütmüşlerdir. Yapılan çalışmalar, tek yumurta ikizlerinin bile farklı psikolojik karaktere sahip olduğunu, davranış kalıplarının farklılık gösterdiğini ve özellikle kişinin yetiştiği çevrenin de onun kişiliği

kadar önem taşıdığını göstermiştir.

Bugün kriminolojinin çalışma alanı suçludan çok, suç olgusu üzerindedir. Suç neden vardır, hangi koşullar suçun oluşmasına zemin hazırlamaktadır, suçluların ıslahı için ne yapılmalıdır, suçlar nasıl önlenmelidir gibi çok sayıda soru, kriminolojinin ilgi alanına girmektedir.

Kriminoloji bazı ülkelerde hukuk fakültelerinde özel bir kürsüdür. Daha çok ceza hukukuyla ilişkili ve onun sosyolojik açıdan tamamlayıcı bir role sahip olduğu düşünülür. Diğer bazı ülkelerde ise

sosyolojinin bir alt dalı (suç sosyolojisi) olarak kabul edilir. Dünyada az sayıda ülkede ise kriminoloji tamamen bağımsız bir bilim disiplini sayılmakta ve bu alanda lisans ve lisansüstü eğitim verilmektedir. Bu ülkelerdeki üniversitelerin bazılarında bölüm adı olarak Kriminoloji tercih edilirken; diğer bazı üniversiteler ise Ceza Adalet Sistemi ve Kriminoloji adını kullanmayı tercih eder. Güvenlik, kolluk, ceza adalet çalışmaları kriminolojiyle iç içe geçmiştir.

bilimleri başta olmak üzere çok sayıda sosyal bilimin ilgi alanına girer.

Zaman içerisinde kriminolojinin çok sayıda alt disiplini gelişmiştir. Bunların başında mağdur/kurban bilim (viktimoloji) gelir. Kurban bilim suçtan zarar görenleri inceleme konusu yapar, hangi koşulların mağduriyeti artıracığı, bunun için ne yapılması gerektiği üzerine çalışır. Penoloji (ceza bilim) ise, suçluların cezalandırılmaları ve ıslahı meselelerini konu edinir ve en ideal cezalandırmanın nasıl olması gerektiğini bulmaya çalışır. Adalet psikolojisi, cezaevi çalışmaları, çocuk suçluluğu araştırmaları, yeşil kriminoloji gibi gelişmekte olan çok sayıda alt daldan; eleştirel kriminoloji, feminist kriminoloji gibi farklı kriminolojik yaklaşımlardan bahsedilebilir.

SUÇUN FEN BİLİMİ (KRİMİNALİSTİK)

19. yüzyılın ortalarından itibaren suçluyu tespit etmeye ve suçu aydınlatmaya yönelik olarak bazı teknikler geliştirilmiştir. Genel olarak Kriminalistik olarak isimlendirilen bu teknikler, esas itibarıyla fizik, kimya ve biyoloji başta olmak üzere fen bilimlerinin konusunu oluşturmaktadır. Başka bir anlatımla kriminalistik, suçu aydınlatmak üzere fen bilimlerinden sistematik yararlanma biçimidir. Günümüzde çok popüler olan CSI (crimesceneinvestigation-olay yeri inceleme) dizi ve filmlerinin esin kaynağı bu interdisipliner alandır.

Kriminalistik Almandan dilimize geçmiş bir sözcüktür. İngilizcede bunun karşılığı forensic sözcüğüdür ve bugün Türkçede adli bilimler şeklinde kullanılır. Adli sözcüğü ise, başına getirilen bilim

Kriminolojinin bilim disiplinleriyle ilgisi hukuk ve sosyoloji ile sınırlı değildir ve çok sayıda sosyal bilim disiplini kriminolojik çalışmalara yardımcı olmaktadır. Psikoloji bilimi suçun psikolojik kökenleri ile ilgilenir. Aynı zamanda mahpusun psikolojisi, adalet psikolojisi adıyla bir alt dal doğurmuştur. Sosyal antropoloji, suçun geçmiş toplumlardan günümüze gelişim süreciyle ilgilenir. Suç-ceza ve ceza adalet sistemiyle ilgili çalışmalar ekonomi, siyaset bilimi, yönetim

dalının suçu aydınlatmaya yönelik kısmı olarak anlaşılmaktadır. Örneğin adli biyoloji denildiğinde, biyolojinin yargı düzenine yardımcı olmak üzere kullanılan teknikleri anlaşılmaktadır. Günümüzde Kriminalistik sözcüğü anlam daralmasına uğramış ve artık salt suç aydınlatmak üzere kullanılan bazı tekniklere özgü, dar bir anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Neredeyse kriminalistik sözcüğünün terk edildiği ve adli bilimler tabirinin bu sözcüğün yerini aldığı söylenebilir.

Adli bilimlerin en çok bilineni adli biyolojidir. Kan, tükürük, meni, gaita incelemeleri, DNA, babalık testi vb çalışmalar, suç faillerine ulaşmada son derece kullanışlıdır. Günümüzde bu testlerin ucuz, hızlı ve kolay yapılabilmesi, ayrıca olay yerinden sağlıklı örneklerin alınabilmesine yönelik tekniklerin gelişmesi, adli biyolojiyi çok önemli kılmaktadır. Adli biyolojinin en önemli özelliği doğrudan faile/mağdura yönelik bulguları inceleme konusudur. Suç yerinde bulunan biyolojik bulgular sayesinde suç

faillerinin biyolojik kimliklerini belirlemek mümkün olabilmekte, bu da adli biyolojiyi diğer adli bilim dallarından bir adım öne çıkarmaktadır. Adli biyolojinin alt dalları adli polenoloji, bitki polenlerinden yola çıkarak yer tespitinde; adli entomoloji ise, böceklerin yaşam döngüsü sayesinde ölüm zamanının tespitinde yardımcı bilgiler sunar.

Adli kimya suçların aydınlatılmasında kullanılan diğer bir disiplindir. Barut atığı incelemeleriyle şüphelinin ateşli silah kullanıp kullanmadığının belirlenmesi adli kimya sayesinde. Yangınlarda hızlandırıcı kullanılıp kullanılmadığı yine kimyasal inceleme ile ortaya çıkar. Mineral analizi ile suçta kullanılan bir aracın bir yere gidip gitmediği anlaşılır. Olay yerinde bulunan herhangi bir parçanın hangi bütünden koptuğu kimyasal analizler ile belli olur. Şüpheli bir maddenin narkotik veya toksik bir madde olup olmadığı kimyasal analizle anlaşılır.

Günümüzde kriminalistik disiplinin özgü alanlarından biri "iz incelemeler"dir. Balistik,

alet izi, lastik-ayakkabı izi incelemeleri, el yazısı (grafoloji) ve parmak izi (daktiloskopi) ile ilgili konuları kapsar. Parmak izi, avuç izi gibi izler doğrudan failin biyolojik kimliğine yönelik bilgiler içermekte ve bu bakımdan failin belirlenmesinde önemli rol oynar. Diğer izler ise, mekan/zaman-suç aleti ilişkisini kurmakta ve suçların aydınlatılmasına katkı sunar.

Meydana gelen bir suçun aydınlatılmasında yukarıda sayılanlar dışında çok sayıda fen bilimi disiplini kullanılır. Adli tıp, ölüm şeklinin belirlenmesinde yüzlerce yıldır bilgi sunar. Adli psikiyatri, ceza sorumluluğunun belirlenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Hemen hemen tüm fen-mühendislik bilimleri

suçların aydınlatılmasında bir şekilde ceza-adalet sistemine katkıda bulunabilir. Bunların tümünü saymak bu yazının boyutlarını aşar.

Sonuç olarak, suç ve ceza ile ilgilenmeyen bir bilim dalı neredeyse yok gibidir. Suç/ceza hukuku, kamu hukukunun önemli bir dalıdır. Soyut olarak suç ve cezanın ne olduğunun belirlenmesinin yanında, somut olarak hangi prosedürün işletileceği ve cezanın nasıl uygulanacağı meselesini de ele alır. Hukukun uğraşı alanı **“norm”**dur. Normun ihlali halinde, adli bilimler (fen bilimleri) suçun aydınlatılması ve böylelikle adaletin doğru tecelli etmesine katkı sağlar. Adli bilimler için anahtar sözcük ise **“olay”**dır. Kriminoloji

(sosyal bilimler) ise, toplumsal bir sorun olan suçun nedenlerini, suçlu ve mağdurun sosyal durumlarını ele alır ve suçun önlenmesine yönelik çözüm önerileri geliştirmeye çalışır. Kriminoloji için ise “**olgu**” sözcüğü anahtar

olabilir. Suç ve ceza bilimleri norm-olay-olgu örüntüsünü anlamaya çalışır. Aynı konuya farklı şekillerde yaklaşan bu bilim dalları ve disiplinlerin birbirlerini tamamlayacak biçimde örgütlenmesi ve öğretilmesi gerekir.

HİTİT ÜNİVERSİTESİNDE SUÇ VE CEZA BİLİMLERİ

Hitit Üniversitesinde Ceza Hukuku Dersi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde tek dönem okutulan, zorunlu derslerden biridir. Bu ders dışında suç ve ceza bilimlerine ilişkin lisans düzeyinde ders bulunmamaktadır.

2018-2019 akademik yılında çok önemli bir gelişme kaydedilerek, Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesinde Adli Bilimler yüksek lisans programı açılmış, ilk etapta 20 öğrenci ile öğretime başlanmıştır. Adli Bilimler programı disiplinler arası bir program olup; sayısal-sözel ve eşit ağırlıklı tüm puan türlerinden öğrenci almaktadır.

2019-2020 akademik yılında ise Kriminoloji yüksek lisans programının açılması planlanmaktadır. Bu program da disiplinler arası bir program olup; farklı lisans programı mezunlarından sözel ve eşit ağırlıklı ALES puanı ile öğrenci alınması düşünülmektedir.